

SAĞLIK SEKTÖRÜNDE HİZMET ve HASTALIK MALİYET ANALİZİ

Prof. Dr. Nermin Özgülbaş
Başkent Üniversitesi Öğretim Üyesi

Önsöz

Sağlık sektörü geçmişten beri en popüler sektörler arasında yer almakla beraber, sektörün hızla büyümesi, uzmanlık alanlarının gelişmesi ile beşeri sermaye maliyetlerinin artması ve yeni teknolojiye bağımlılık sağlık yöneticilerini maliyetleri sınırlama, mevcut kaynakları daha etkin kullanma ve bunları gerçekleştirirken de hizmet kalitesinden ödün vermeme gibi baskıları yönetmek durumunda bırakmaktadır. Bu koşullar ise yöneticileri mali bilgileri daha etkin kullanmaya zorlamaktadır.

Sağlık Sektöründe Hizmet ve Hastalık Maliyet Analizi kitabı, Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerinin yanında sağlık sektöründeki yöneticilerin de faydalanacağı şekilde tasarlanmıştır. Birinci bölümde maliyet kavram ve yöntemleri sunulduktan sonra ikinci bölümde sağlık işletmelerinde sunulan hizmet maliyetlerinin analizi, üçüncü bölümde hastalık maliyetlerinin analizi ve son olarak da analizler ile elde edilecek maliyet bilgilerinin yönetsel kararlarda kullanımı anlatılmıştır. Kitapta her konuyla ilgili anlatımlı örnek uygulamalara yer verilerek analiz süreçleri detaylı olarak açıklanmıştır.

Bilimin toplandığı Başkent Üniversitesi'nde, akademik kariyerimde her zaman örnek aldığım üniversitemiz kurucusu Prof. Dr. Mehmet Haberal'a, bilimi yaymak için verdiği desteklerden dolayı şükranlarımı sunuyorum.

İdari görevim süresince kendileri ile çalışma imkanı bulduğum; kıymetli tecrübelerini benimle paylaşan sayın Rektörlerim Prof. Dr. Kenan Araz ve Prof. Dr. Ali Haberal'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Kitabımın hazırlanmasında emeği geçen Öğr. Gör. Çiğdem Baskıcı'ya yürekten teşekkür ediyorum.

Birçok araştırmam ve çalışmamda olduğu gibi bu kitabın hazırlanmasında da bana destek olan, akademik ortağım Doç. Dr. Ali Serhan Koyuncuğil'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tüm eğitim ve kariyerim süresince her zaman desteklerini benden esirgemeyen ve sevgileri ile güç veren aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak bana "anne" olma duygusunu yaşatan ve yaşam coşkusu veren oğlum Doğa Yamaç Özgülbaş'a sonsuz sevgilerimi sunuyorum. Bilimin ışığı onun yolunu da aydınlatsın.....

Prof. Dr. Nermin Özgülbaş

İçindekiler

ÖNSÖZ	5
ŞEKİLLER LİSTESİ	12
GRAFİKLER LİSTESİ	13
TABLolar LİSTESİ	14
1. GİRİŞ	17
2. MALİYET ANALİZİ	19
2.1. Maliyet Yönetim Aracı Maliyet Muhasebesi	19
2.2. Temel Maliyet Kavramları	24
2.2.1. Gider Kavramı	25
2.2.2. Harcama Kavramı	26
2.2.3. Maliyet Kavramı	27
2.2.4. Zarar Kavramı	29
2.2.5. Kar Kavramı	29
2.2.6. Hâsılat	29
2.2.7. Gider, Maliyet ve Harcama İlişkisi	30
2.2.8. Karar Verme Açısından Önemli Olan Maliyet Kavramları	30
2.2.8.1. Muhasebe Maliyeti	31
2.2.8.2. Fırsat Maliyeti	31
2.2.8.3. Marjinal Maliyet	33
2.2.8.4. Batmış Maliyet	33
2.2.8.5. Ekonomik Maliyet	33
2.3. Tekdüzen Maliyet Muhasebesi Sistemi ve Maliyet Hesapları	33
2.4. Maliyet Analiz Amaçları	34
2.5. Maliyet Analizinin Aşamaları	36
2.6. Gider Türleri	39
2.6.1. Giderlerin Çeşitlerine Göre Sınıflanması	39
2.6.2. Giderlerin İşletme Fonksiyonlarına Göre Sınıflandırılması	44
2.6.3. Giderlerin Gider Merkezlerine Göre Sınıflandırılması	45

2.6.4. Giderlerin Yükleme Biçimlerine Göre Sınıflandırılması	46
2.6.5. Giderlerin Faaliyet (Üretim) Hacmi İle İlişkisine Göre Sınıflandırılması.....	49
2.6.6. Giderlerin Kontrol Edilebilirlik Açısından Sınıflandırılması	56
2.6.7. Giderlerin Fiili Olup Olmamasına Göre Sınıflandırılması	56
2.7. Maliyet Hesaplama Yöntemleri	57
2.7.1. Toplam Maliyet Fonksiyonu ve Hesaplaması	57
2.7.2. Birim Maliyet Hesaplama	58
2.7.3. Maliyet Hesaplama Yöntemleri.....	61
2.7.3.1. Maliyetlerin Kapsamına Göre Maliyet Yöntemleri.....	62
2.7.3.2. Maliyetlerin Saptanma Zamanına Göre Maliyet Yöntemleri	69
2.7.3.3. Maliyetlerin Saptanma Şekline Göre Maliyet Yöntemleri	72
2.7.3.4. Giderlerin Dağıtımına Göre Maliyet Yöntemleri	74
2.8. Maliyet Hesaplama Örnek Uygulamaları.....	75
2.9. Maliyet Sistemleri	81
3. SAĞLIK HİZMETLERİ MALİYET ANALİZİ.....	85
3.1. Sağlık Sektöründe Maliyet Analiz Amaçları	86
3.2. Sağlık Hizmetleri Maliyet Analizi Aşamaları	86
3.2.1. Amaç Tanımı.....	87
3.2.2. Maliyet Sisteminin Belirlenmesi.....	88
3.2.3. Giderlerin Belirlenmesi	88
3.2.4. Gider Merkezlerinin (Yeri) Belirlenmesi	91
3.2.5. Giderler ve Gider Merkezlerinin Uyumlaştırılması.....	93
3.2.6. Giderlerin Dağıtımı	93
3.2.6.1. Gider Dağıtım Tablosunun Düzenlenmesi.....	95
3.2.6.2. Giderlerin Dağıtımında Kullanılan Dağıtım Ölçüleri.....	97
3.2.6.3. Giderlerin İkinci Dağıtımı	98
3.2.6.3.1. İkinci Gider Dağıtımında Kullanılan Yöntemler	98
3.2.7. Gider Merkezlerinin Maliyetlerinin Belirlenmesi	100
3.2.8. Birim Maliyetlerin Belirlenmesi.....	100
3.2.9. Raporlama	102
3.3. Sağlık Hizmetleri Maliyet Belirleme Örnek Uygulama	102

4. HASTALIK MALİYET ANALİZİ	141
4.1. Hastalık Maliyet Kavramı	143
4.2. Hastalık Maliyeti Çalışma ve Uygulamaları	144
4.2.1. Uluslararası Çalışma ve Uygulamalar	144
4.2.2. Türkiye’de Yapılan Çalışma ve Uygulamalar.....	151
4.3. Hastalık Maliyet Çalışmalarının Amacı	158
4.3.1. Maliyet Tanımlama	158
4.3.2. Kıyaslama	159
4.3.3. Projeksiyon.....	159
4.4. Hastalık Maliyet Analiz Perspektifi	160
4.5. Hastalık Giderleri	160
4.5.1. Doğrudan Maliyetler	161
4.5.2. Dolaylı Maliyetler	163
4.5.3. Ölçülemeyen (Intangible) Maliyetler	164
4.6. Hastalık Maliyet Yaklaşımları	164
4.6.1. Prevelans Bazlı Maliyet Analiz Yöntemi	164
4.6.2. İnsidans Bazlı Maliyet Analiz Yöntemi.....	165
4.6.3. Bugünkü Maliyet Yöntemi.....	166
4.7. Hastalık Maliyet Analiz Yöntemleri	167
4.7.1. Yukarıdan Aşağıya Maliyet Analizi.....	167
4.7.2. Aşağıdan Yukarıya Maliyet Analizi.....	168
4.7.3. Ekonometrik Maliyet Analizi	168
4.7.4. Beşeri Sermaye Metodu.....	169
4.7.5. Friksiyon Maliyeti Metodu	169
4.7.6. Ödemeye İsteklilik Metodu	169
4.7.7. Retrospektif Hastalık Maliyet Analizi	170
4.7.8. Prospektif Hastalık Maliyet Analizi.....	170
4.8. İskonto/ İndirgeme	171
4.9. Duyarlılık Analizi	171
4.10. Maliyetlerin Kullanımı ile Hastalıkların Ekonomik Değerlendirme Teknikleri	171
4.10.1. Maliyet-Minimizasyon (Cost-Minimization) Analizi	173
4.10.2. Maliyet-Etkililik (Cost-Effectiveness) Analizi	173
4.10.3. Maliyet-Yararlanım (Cost-Utility) Analizi.....	174
4.10.4. Maliyet-Fayda (Cost Benefit) Analizi	175
4.11. Hastalık Maliyet Metodolojisinin Belirlenmesi	175

5.5.1.4.4. Zamana Göre Fiyat Farklılaştırma.....	222
5.5.1.5. Sağlık Kurumlarında Maliyetlere Göre Fiyatlandırma	222
5.6. Maliyet Bilgilerinin Hizmet Üretimine Son veya Ara Verme Kararında Kullanılması.....	225
5.7. Maliyet Bilgilerinin Yeni Bir Hizmet Sunumuna Karar Verilmesinde Kullanılması.....	225
5.8. Maliyet Bilgilerinin Hizmet Karmasını Belirlerken Kullanılması	225
5.9. Maliyet Bilgilerinin Dış Kaynak Kullanım Kararlarında Kullanılması	225
5.10. Maliyet Bilgilerinin Yatırım Kararlarında Kullanılması	228
5.11. Maliyet Bilgilerinin Teşhisle İlişkili Gruplar (Tig) Maliyetlemesinde Kullanılması	229
Kaynaklar	231

1. Giriş

Dünyada sağlık sektörü hızlı büyüyen sektörler arasında yer alırken, sağlık yöneticileri de maliyetleri sınırlama, mevcut kaynakları daha etkin kullanma ve bunları gerçekleştirirken de hizmet kalitesinden ödün vermeme gibi baskıları yönetmek durumunda kalmaktadır. Günümüzün ekonomik, teknolojik ve sosyal koşulları hem kamudaki hem de özel sektördeki sağlık yöneticilerini de bu trende zorlamakta, kar amacı olmaması gibi yaklaşımlardan uzaklaştırmakta dolayısıyla da yöneticileri mali bilgileri daha etkin kullanmaya zorlamaktadır.

Sağlık sektöründe yer alan işletmelerin değişen piyasa şartlarına uyum sağlama ve rekabetçi ortamdan en az kayıpla çıkması veya kar elde edebilmesi ancak maliyet yönetimine önem vermeleri ile mümkündür. Sağlık hizmetlerinin ve hastalıkların maliyetlerini yönetiminin en önemli aracı maliyet muhasebesidir. Maliyet muhasebesi, bir işletmede üretilen mal ve hizmetlerin elde edilmesi ve bunların alıcılara ulaştırılıp paraya çevrilmesi için işletmenin yaptığı fedakârlıkların parasal ölçüsünü gösteren maliyetlerin, hangi giderlerden oluştuğunu belirleyen, söz konusu giderleri türleri, fonksiyonları ve gider yerleri bakımından hesap planındaki sınıflandırma doğrultusunda kaydedip izleyen, bu bilgilerin incelenme ve yorumunun yapılmasına imkân verecek raporların hazırlanmasını ve maliyetlerin kontrolünü amaç bilen işlemler bütünüdür. Sağlık sektörü, girdi maliyetlerinin yüksekliğinden dolayı maliyetlerin yüksek olduğu bir sektördür. Özellikle sektörün emek yoğun bir sektör olması ve en yeni teknolojiye bağımlı bir sektör olması maliyetleri oldukça yükseltmektedir. Kalite maliyet arasındaki bu ilişki sağlık yöneticileri üzerinde önemli bir baskı olup, sağlık hizmetleri yönetimini de zor hale getiren çok önemli bir unsurdur. Sağlık kurumları yöneticilerinin maliyet analizi amaçlarını belirlerken ya da amaçlara ulaşmak için faaliyetleri planlarken kaliteden ödün vermeyecek kararlar alması gerekmektedir. Bu nedenle sağlık kurumları yöneticilerinin maliyet yönetimi konusunda daha sistemli ve maliyet analizinin tüm aşamalarını kapsayan metodolojilere göre çalışması gerekmektedir.

Sağlık sektöründe önemli bir konu da hastalık maliyetlerinin analizidir. Hastalık maliyet analizi bir hastalığın ekonomik yükü hakkında bilgi sunmak ve fikir oluşturmak için hastalığı tanımlayan, değerini belirleyen ve toplam maliyetini hesaplayan bir süreçtir.

Bu kitapta sağlık sektöründe hizmet maliyetleri ve hastalık maliyetinin analiz süreçleri uygulamalı olarak sunulmuştur.

2. Maliyet Analizi

2.1. Maliyet Yönetim Aracı Maliyet Muhasebesi

Sağlık hizmetlerinin ve hastalıkların maliyetleri yönetiminin en önemli aracı maliyet muhasebesidir. Maliyet muhasebesi muhasebenin alt sistemi içerisinde yer alır ve üretilen mal ve hizmetlerin maliyetleri konusunda bilgi sunar. Muhasebe, işletmelerin finansal nitelikteki varlık, kaynak ve işletmelerine ait bilgileri belirli kural ve esaslar çerçevesinde üreten ve bu bilgileri ihtiyaç duyanlara ileten bir sistemdir. Literatürde kullanım amaçlarına göre muhasebenin farklı şekillerde sınıflandırıldığı ve uzmanlık alanlarına göre banka muhasebesi, sigorta muhasebesi gibi muhasebe dallarına da ayrıldığı görülmekle beraber, işletme muhasebesi sistemi içerisinde muhasebe; Finansal (Genel) Muhasebe ve Yönetim Muhasebesi olmak üzere ikiye ayrılır (Akdoğan, 2009; Büyükmirza, 2010);

Finansal (Genel) Muhasebe: İşletmede meydana gelen ekonomik ve mali olayları para cinsinden toplayıp, kaydedip, sınıflandırıp özetler ve ilgili kişilere sunar. Finansal muhasebenin, işlemleri objektif belgelere dayanarak ve olduğu gibi kaydetmesi ve bu işlemleri sürekli olarak saklaması gerekmektedir. Finansal muhasebe finansal işlemler ile ilgili belgeleri kayıt ederek, onları işletme içinde kullanılacak iç raporlara dönüştürür. Bu iç raporlar işletme yönetiminin ve ilgili tarafların yararlanabileceği finansal tablolara dönüştürüldüğü için finansal muhasebe işletmenin dışı dönük muhasebesi olarak yorumlanır.

Yönetim Muhasebesi: Yönetimin özellikle maliyet muhasebesinin ürettiği bilgileri kullanarak yönetsel kararlar almasına yardımcı olan bir muhasebe alt sistemidir. Hızla değişen rekabet ortamında yöneticilerin rekabete ayak uydurması ve rekabet avantajı yaratabilmesi için kullanılabilir bilgilere ihtiyacı bulunmaktadır. Yönetim muhasebesi muhasebe ile gerekli olan bilgileri yöneticilerin kullanım ihtiyaçlarına uygun bir şekilde sunmaktadır. Yönetim muhasebesi yöneticilerin daha hızlı ve doğru kararlar alabilmesi için gerekli olan verileri toplar, analiz eder ve raporlar ile yönetime sunar.

Yönetim muhasebesi, planlama, maliyet analizi, maliyet kontrolü, performans ölçümü ve karar verme gibi amaçlara sahiptir. Yönetim muhasebesi gerekli bilgileri zamanında yönetime sunarak yönetime zaman yönetimi açısından da destek sağlayan bir araçtır.

Kaynaklar

- AIHW (1996), Australian Institute of Health and Welfare, **Australia's health 1996**, Canberra.
- AKÇE, H. (2012), **Sosyal Güvenlik Kurumu Açısından Hemodiyaliz Tedavisinin Ekonomik Yükü**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmecili Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- AKDOĞAN, N.(2009),**Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Maliyet Muhasebesi Uygulamaları**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- AKDOĞAN, N., SEVİLENGÜL, O. (1998), **Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, İstanbul: İSMMMO Yayını.
- ALKAN, İ.T. (2012), **Vagal Nerve Stimulator İçin Ekonomik Değerlendirme Analizi**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmecili Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- AMENT, A., EVERS S. (1993), Cost of illness studies in health care: a comparison of two cases, **Health Policy**,26:29-42.
- ARZOVA, S. B. (2002), **Faaliyet Tabanlı Maliyet Yönetimi**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- AYDEMİR, D. (2005), Maliyet Yönetimi Konusundaki Yeni Yaklaşımlar ve Muhasebe Eğitimi ve Uygulamalarına Yansımaları, **XXIV. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**, Muğla: Muğla Üniversitesi Basım Evi.
- AYDIN, Ö. vd. (2009) Astımda direkt maliyeti etkileyen faktörler 8 yılda değişti mi?,**Asthma Allergy Immunol**, 7:118-125.
- BALANLI, A.M. (2012), **Av Fistül Erişiminde Ksenogreft İçin Ekonomik Değerlendirme Analizi**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmecilik Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- BARRON, A.C. et al. (2004), Feasibility and construct validity of the parent willingness-to-pay technique for children with juvenile idiopathic arthritis, **Arthritis Rheum**, 51:899-908.
- BASIK, O.F. vd. (2006), **Maliyet Muhasebesi**, Ankara: Nobel Yayınları.
- BELOTTI, M.A. et al. (2003), Cost-of-illness in systemic sclerosis: a retrospective study of an Italian cohort of 106 patients, **Reumatismo**, 55:245-55.
- BEYHUN, N.E., ÇİLİNGİROĞLU, N. (2004), Hastalık Maliyeti ve Astım, **Tüberküloz ve Toraks Dergisi**, 52(4): 386-392.
- BLACK, D.A.K., POLE,J.D. (1975), Priorities in biomedical research: indices of burden, **British Journal of Preventive and Social Medicine**, 29: 222-227.

- BLANKART, C.R.et al. (2013), Cost of illness and economic burden of chronic lymphocytic leukemia, **Orphanet Journal of Rare Diseases**, 8:32.
- BLOOM, B.S. et al. (2001), Usefulness of US Cost-of-Illness Studies in Healthcare Decision Making, **PharmacoEconomics**, Volume 19, Number 2: 207-213.
- BOARDMAN, A.E. et al. (1996), **Cost-Benefit Analysis: Concepts and Practice**, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- BÜYÜKMİRZA, K. (2010), **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- BYFORD, S. et al. (2000), Cost of illness studies, **British Medical Journal**,320(7245): 1335.
- BYFORD, S., RAFTERY, J. (1998), Perspectives in economic evaluation, **British Medical Journal**, 316 (7143): 1529-30.
- CIPRIANO, E.L. et al. (2011), Lung cancer treatment costs, including patient responsibility, by stage of disease and treatment modality, 1992-2003, **Value in Health**, 14(1): 41-52.
- CLABAUGH, G., WARD, M.M. (2008), Cost-of-Illness Studies in the United States: A Systematic Review of Methodologies Used for Direct Cost, **Value in Health**, 11(1): 13-21.
- COOPER, B., RICE, D. (1976), The economic cost of illness revisited, **Social Security Bulletin**.
- ÇABUK, Y. (2003), "Geleneksel Maliyet Sistemlerine Alternatif Bir Yaklaşım: Faaliyet Tabanlı Maliyetleme", **ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 5: 109-116.
- ÇALIŞKAN, Z. (2009), Sağlık Hizmetlerinde Önceliklerin Belirlenmesinde Ekonomik Değerlendirme Yöntemi Olarak Maliyet-Etkililik Analizi, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.14, S.2: 311-332.
- ÇELİK İ. (2001), Akciğer kanserinde epidemiyoloji. In: Engin K, Özyardımcı N; eds. **Akciğer kanserleri. Tanı ve tedavide temel ilkeler ve uygulamalar**, İstanbul: Avrupa Tıp Kitapçılık Ltd. Şti., 50-56.
- DAVEY, P.J., LEEDER, S.R. (1992), The cost of migraine - More than just a headache?, **Phannacoeconomics**, 2(1): 5-7.
- DE LISSOVOY, G., LAZARUS, S.S. (1994), The economic cost of migraine: present state of knowledge, **Neurology**, vol. 44: 56-62.
- DIEPGEN, T.L. et al. (2013), Cost of illness from occupational hand eczema in Germany, **Contact Dermatitis**, 69: 99-106.
- DRUMMOND, M.F. (1992), Cost-of-Illness Studies: A Major Headache?, **PharmacoEconomics**, 2 (1): 1-4.

- DRUMMOND, M.F. et al. (2003), **Methods for the economic evaluation of health care programmes**, Second Edition, Oxford Medical Publications.
- DUMANOĞLU, S. (2005), "Faaliyet Tabanlı Maliyet Sistemi: Bir Digital Baskı İşletmesinde Uygulanması", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 27: 105-116.
- ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY, http://www.epa.gov/-oppt/coi/pubs/II_5.pdf
- EDİS, E.Ç., KARLIKAYA, C. (2007), The cost of lung cancer in Turkey, **Tüberküloz ve Toraks Dergisi**, 55(1): 51-58.
- ERDOĞAN, N. (1995), **Faaliyete Dayalı Maliyetleme Maliyet Muhasebesinde Bir Yaklaşım**, No: 867, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- FATTORE, G. et al. (2012), The social and economic burden of stroke survivors in Italy: a prospective, incidence-based, multi-centre cost of illness study, **BMC Neurology**, 12:137.
- FISMAN, D.N. et al. (2002), Willingness to pay to avoid sharps-related injuries: a study in injured health care workers, **Am J Infect Control**, 30: 283-87.
- GRAY, A. et al. (1995), The cost of IDDM in England and Wales, **Diabetic Medicine**, 12: 1068-1076.
- GREENBERG, P.E. et al. (1993), The economic burden of depression in 1990, **Journal of Clinical Psychiatry**, Vol 54(11): 405-418.
- GUPTA, S. et al. (2005), The economic burden of disabling hip and knee osteoarthritis (OA) from the perspective of individuals living with this condition, **Rheumatology (Oxford)**, 44:1531-7.
- GÜRSOY, C.T. (1997), **Yönetim ve Maliyet Muhasebesi**, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.
- GÜRDAL, K. (2000), **Maliyet Yönetiminde Güncel Yaklaşımlar**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- HABERAL, K.M. (2012), **MR ve BT Maliyetlerinin Belirlenmesi: Bir Eğitim Araştırma Hastanesi Örneği**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmecili Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- HACIEVLİYAGİL, S.S. vd. (2006), Göğüs Hastalıkları Servisine Yatan Hastaların Hastane Yatış Maliyetlerinin Karşılaştırılması, **Toraks Dergisi**, 7(1): 11-16.
- HACİRÜSTEMOĞLU, R., ve ŞAKRAK M. (2002), **Maliyet Muhasebesinde Güncel Yaklaşımlar**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- HAGA, K. et al. (2013), Cost of illness of the stomach cancer in Japan - a time trend and future projections, **BMC Health Services Research**, 13: 283.

- HARTUNIAN, N.S. et al. (1980), The incidence and economic costs of cancer, motor vehicle injuries, coronary artery disease and stroke: a comparative analysis, **American Journal of Public Health**, 70:1249–60.
- HATIPOĞLU, Z. (1997), **Maliyet Muhasebesi**, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.
- HEIMESHOF, M. et al. (2012), Cost of Illness of Cystic Fibrosis in Germany Results from a Large Cystic Fibrosis Centre, **Pharmacoeconomics**, 30 (9): 763-777.
- HEMMINKI, K. (1977), The costs of diseases and violence in Finland in 1972, **Social Science in Medicine**, 11(17-18):827-30.
- HENKE, K.D. et al. (1997), Direkte und indirekte Kosten von Krankheiten in der Bundesrepublik Deutschland 1980 und 1990, **Zeitschrift für Gesundheitswissenschaften**, 5(2):123.
- HENKE, K.D., BEHRENS, C.S. (1980), The economic cost of illness in the Federal Republic of Germany in the year 1980, **Health Policy**, 6(2):119-43.
- HODGSON, T.A. (1983), The State of the Art of Cost-of-Illness Studies, **Advances in Health Economics and Health Services Research**, 4: 129-164.
- HODGSON, T.A. (1988), Annual Costs of Illness Versus Lifetime Costs of Illness and Implications of Structural Change, **Drug Information Journal**, 22: 323-341.
- HUGHES, L.S. et al. (1992), A Randomized Trial of the Cost Effectiveness of VA Hospital- Based Home Care for the Terminally Ill, **Health Services Research**, 26:6.
- İTİL O. (2000), **Akciğer kanserlerinin epidemiyolojisi ve etyolojisi**, In: Haydaroğlu A; ed. Akciğer kanserleri: Tanı ve tedavi. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 15-34.
- JACOBSON, L., LINDGREN, B. (1996), **Vad kostar sjukdomarna? Sjukvårdskostnader och produktionsbortfall fördelat på sjukdomsgrupper 1980 och 1991**, Stockholm: Socialstyrelsen.
- JEFFERSON, T. et al. (2000), **Elementary Economic Evaluation in Health Care**, Second Edition, BMJ Books.
- KALKAN, O., **Sağlık Ekonomisi Araştırmaları**, <http://www.bsm.gov.tr/makale/20014.asp?sayi=20014>, (24.01.2014).
- KARAKAYA, M. (2004), **Maliyet Muhasebesi**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- KARCIOĞLU, R. (2000), **Stratejik Maliyet Yönetimi Maliyet Muhasebesinde Yeni Yaklaşımlar**, Erzurum: Aktif Yayınevi.
- KIRSCHSTEIN, R. (2005), **Disease-Specific Estimates of Direct and Indirect Costs of Illness and NIH Support: Fiscal Year 2000 Update**, <http://ospp.od.nih.gov/ecostudies/COIreportweb.htm>

- KOOPMANSCHAP, M.A. et al. (1991), **Kosten van ziekten in Nederland (Cost of illness in the Netherlands)**, Instituut Maatschappelijke Gezondheidszorg, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- KOOPMANSCHAP, M.A. et al. (1994a), Current and future costs of cancer, **European Journal of Cancer**, 30A: 60-65.
- KOOPMANSCHAP, M.A. et al. (1994b), Cost of diseases in international perspective, **European Journal of Public Health**, 4:258-264.
- KOOPMANSCHAP, M.A. et al. (1998), Cost-of-illness studies- useful for health policy?, **Pharmacoeconomics**, 14(2): 143-148.
- KRAHN, M.D. et al. (1996), Direct And Indirect Costs Of Asthma In Canada, 1990, **CAN MED ASSOC J**, Mar 15, 154(6).
- KUYE, I.O. et al. (2012), Economic evaluations in shoulder pathologies: a systematic review of the literature, **Journal of Shoulder and Elbow Surgery**, 21: 367-375.
- LEARDINI, G. et al. (2002), A multicenter cost-of-illness study on rheumatoid arthritis in Italy, **Clin Exp Rheumatol**, 20:505-15.
- LEARDINI, G. et al. (2004), Direct and indirect costs of osteoarthritis of the knee, **Clin Exp Rheumatol**, 22: 699-706.
- LEIGH, P.J. (2011), Economic Burden of Occupational Injury and Illness in the United States, **The Milbank Quarterly**, Vol. 89, No. 4: 728-772.
- LILJAS, B. (1998), How to calculate indirect costs in economic evaluations, **Pharmacoeconomics**, 13: 1-7.
- LINDGREN, B. (1981), **Cost of illness in Sweden, 1964-1975**, Lund: Institutet for Hiilsokonomi.
- LINDGREN, B. (1990), The economic impact of illness. In: Abshagen U, Munnich FE (editors), **Cost of illness and benefits of drug treatment**, Munich: W.Zuckschwerdt Verlag, 12-20.
- LUBECK, D.P. (2003), The costs of musculoskeletal disease: health needs assessment and health economics, **Best Pract Res Clin Rheumatol**, 17: 529-39.
- LUCE, B.R. et al. (1996), Estimating costs in cost-effectiveness analysis. In: Gold MR. et al., eds. **Cost- Effectiveness in Health and Medicine**, New York: Oxford University Press.
- MAGNUSSON, S. (1996), **Treatment of rheumatoid arthritis--does it affect society's cost for the disease?**, *British Journal of Rheumatology*, 35 (8): 791-795.
- MALHAN, S. et al. (2010), Annual costs of rheumatoid arthritis in Turkey, **Rheumatol Int**, 2010, 30: 637-641.
- MATHERS, C. (1998), **Health system costs of diseases and injury in Australia 1993-94 -An analysis of costs, services use and mortality for major**

- disease and injury groups**, Australian Institute of Health and Welfare, Canberra.
- MOHAGHEGHI, M.A. et al. (2011), Cost of Care for Lung Cancer in the First Year after Diagnosis in Iran, **Asian Pacific Journal of Cancer Prevention**, Vol 12: 1013-1015.
- MOLINIER, L. et al. (2008), Methodological Considerations in Cost of Prostate Cancer Studies: A Systematic Review, **Value in Health**, 11(5): 878-885.
- MOORE, T.J., CAULKINS, J.P. (2006), How Cost-of-Illness Studies can be Made More Useful for Illicit Drug Policy Analysis, **Applied Health Economics and Health Policy**, 5(2): 75-85.
- NEWBY, D., HILL, S. (2003), Use of pharmacoeconomics in prescribing research. Part 2: cost-minimization analysis – when are two therapies equal?, **Journal of Clinical Pharmacy and Therapeutics**, 28: 145–150.
- OECD HEALTH DATA, (1998), <http://www.oecd.org>
- OSCARSON, N. (2006), Health Economic Evaluation Methods For Decision-Making İn Preventive Dentistry, **Umeå University Medical Dissertations**, New Series No. 1004.
- OSTERHAUS, J.T. (1992), Healthcare Resource and Lost Labour Costs of Migraine Headache in the US, **PharmacoEconomics**, Volume 2, Issue 1: 67-76.
- OTLU, F. ve KARACA S. S. (2006) “Faaliyet Temelli Maliyetleme Sistemine Göre Ekonomik Katma Değer Analizi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 29: 140-151.
- ÖZGEN, H., TATAR, M. (2007), Sağlık Sektöründe Bir Verimlilik Değerlendirme Tekniği Olarak Maliyet-Etkililik Analizi Ve Türkiye’de Durum, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2.
- ÖZGÜLBAŞ, N. (2010), **Sağlık Kurumlarında Finansal Yönetim**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, Yayın No: 1900.
- ÖZGÜLBAŞ N., MALHAN S., ÖKSÜZ E. (2005), “Calculation of Cost of Interventions in an University Based Health Center in Ankara, Turkey”, **2005 NAPCRG Annual Meeting**, Quebec, Canada.
- ÖZGÜLBAŞ, N., TARCAN, M. (2013), **Sağlık Kurumlarında Maliyet Yönetimi**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- PARKIN G.M. et al. (1999), Global cancer statistics, **CA Cancer J Clin**; 49: 33-64.
- POLDER, J.J. (1995), Medical technology and health-care expenditures: The Dutch experience in the period 1970-1990. **International Journal of Technology Management**, Special publication on the role of management of technology in clinical and administrative health-care delivery, 10: 20-31.
- PORTER, M.E. (1985), **Competitive Advantage**, New York: Free Press.

- POSTMUS PE. (1998), Epidemiology of lung cancer. In: Fishman AP, Elias JA, Fishman JA et al; eds: **Fishman's pulmonary diseases and disorders**, New York: McGraw Hill Companies, 1707-19.
- RICE, D.P. et al. (1985), The econontic costs of illness: a replication and update, **Health Care Financing Review**, 7(1): 61-80.
- RICE, D.P. (1966), **Estimating the ccst of illness**, Rockville: Department of Health, Education and Welfare, Health Econontic Series no. 6, DHEW pub no(PHS), 947-6.
- RICE, D.P. (1994), Cost-of-illness studies: fact or fiction?,**The Lancet**, 344: 1519-1520.
- RICE, D.P. (1999), **The Economic Burden of Musculoskeletal Conditions**, US, 1995. In: Praemer A, Furner S, and Rice DP editors, **Musculoskeletal Conditions in the US**. Rosemont, IL: American Academy of Orthopedic Surgeons.
- RICE, D.P. (2000), Cost of Illness Studies: What is Good About Them? **Injury Prevention**, 6: 177-179.
- ROIJEN, L. van, RUTTEN, F.F.H. (1997), 'Kosten van ziekte'-studies-beleidsrelevantie en methoden, **Tijdschrift Sociale Gezondheidszorg**, 75(4):184-188.
- ROUX, L., DONALDSON, C. (2004), Economics and Obesity: Costing the Problem or Evaluating Solutions?, **Obesity Research**, Vol 12; No. 2.
- RUBIN, R.J. et al. (1992), Health care expenditures for people with diabetes mellitus, **Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism**; 78: 4, 809A.
- SAĞLIK BAKANLIĞI (2005), **National Burden of Disease and Cost Effectiveness Project**, Ministry of Health/ Word Bank/WHO/Baskent University, 2002-2005.
- SAĞLIK BAKANLIĞI (2008). **Klinik Maliyetlendirme Kalite Süreçlerinin Tanımlanması Raporu**, http://www.tig.saglik.gov.tr/content/files/dokumanlar/kalite/E433_costing_processes_son.pdf
- SCHNEIDER, M. et al. (1999), **Kosten nach Krankheitsarren**, Wiesbaden: Statistisches Bundesamt.
- SEGEL, J.E. (2006), **Cost-of-Illness Studies—A Primer**, http://www.rti.org/pubs/coi_primer.pdf
- SLOTHUUS, U. et al. (2000), Willingness to pay for arthritis symptom alleviation. Comparison of closed-ended questions with and without follow-up, **Int J Technol Assess Health Care**, 16: 60-72.
- Sosyal Güvenik Kurumu (SSI), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2011), **The Financial Burden Of Tobacco Use On Health Expenditures Of The Social Security Institution**.

- SGK (2013),**Sosyal Güvenlik Kurumu Bakış Açısıyla Diyabet**,Uluslararası Diyabet Liderler Zirvesi, Türkiye.
- SPIRO SG, PORTER JC (2002), Lung cancer-Where are we today? Current advances in staging and nonsurgical treatment, **Am J Respir Crit Care Med**, 166: 1166-96.
- SÜT, N. (2012), Hastalık Maliyet Analizi, **RAED Dergisi**, 4(1): 24-28.
- ŞAKRAK, M. (1998). "Maliyet Düşürme Tekniği Olarak Hedef Maliyetleme ve Örnek Olay Analizi." **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, 14(2): 311-320.
- ŞENAY, A.A. (2012), **Nadir Hastalık Maliyet Analizi Üzerine Bir Çalışma: Multiple Myelom**, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TANG, M.M. et al. (2013),Quality of life and cost of illness in patients with psoriasis in Malaysia: a multicenter study, **International Journal of Dermatology**, vol. 52, no. 3: 314-322.
- TARRICONE, R. (2004), **Valutazioni economiche e management in Sanit`a**, Milan: McGraw-Hill.
- TARRICONE, R. (2006), Cost-of-illness analysis What room in health economics? **Health Policy**, 77: 51-63.
- T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI KANSER SAVAŞ DAİRE BAŞKANLIĞI (1997), **Kanser Bildirimlerinin Değerlendirilmesi 1993-1994**, Yayın no: 582, Ankara.
- TURNER, D.A. et al. (2004), The cost of clinically significant urinary storage symptoms for community dwelling adults in the UK, **BJU Int**; 93: 1246-52.
- TÜNGER, Ö. (2009), Bakteriyel ve Viral İnfeksiyonların Tedavi Maliyetleri, **ANKEM Derg.**, 23(Ek 2): 164-169.
- USLU, S. (1994), **Maliyet Muhasebesi**, Ankara: Divan Kitabevi.
- VAN HOUT, P.J. et al. (2005), Design and pilot results of a single blind randomized controlled trial of systematic demand-led home visits by nurses to frail elderly persons in primary care, **BMC Geriatrics**, 5-11.
- VONDELING, H.(2004),Economic evaluation of integrated care: an introduction,**International Journal of Integrated Care**, Vol. 4, <http://www.ijic.org/>
- WARNER, D. et al. (1996), Costs of Diabetes in Texas, 1992, **Diabetes Care**, Volume 19, Number 12.
- WIGLE, D.T. et al. (1991), Economic burden of illness in Canada in 1986, **Chronic Diseases Canada**, 12.
- XIE, F. et al. (2008), A Study on Indirect and Intangible Costs for Patients with Knee Osteoarthritis in Singapore, **Value In Health**, 84.

- YEĐENOĐLU, S., EMRE, H. (2004), Farmakoekonomi Alanında Temel Kavramlar, **Ankara Ecz. Fak. Dergisi**, 33(1): 41-61.
- YÜKÇÜ, S. (1999). "Yeni Bir Fiyatlama Yaklaşımı Olarak Hedef Maliyetleme.", **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Eylül, 1(3): 1-10.
- YÜKÇÜ, S. (2007), **Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi**, İzmir: Birleşik Matbaacılık.